

О. І. Добрянський,
к. е. н., Київська митниця Держмитслужби
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3297-357>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.18.83

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ АНТИКРИЗОВОЇ МОДЕЛІ ІНТЕГРОВАНОЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

O. Dobryanskyi,
PhD in Economics, Kyiv Customs of the State Customs Service of Ukraine

FINANCING SOURCES OF THE ANTI-CRISIS MODEL OF THE INTEGRATED SYSTEM OF
ECONOMIC SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

У статті розглянуто актуальну проблематику забезпечення ефективного фінансування антикризової моделі інтегрованої системи економічної безпеки в умовах воєнного стану. Визначено, що в контексті інтенсивного зростання ризиків та загроз національній безпеці, а особливо, внаслідок військових дій, питання належного забезпечення економічної безпеки держави та національної економіки набуває вирішального значення. Проаналізовано ключові джерела фінансування інтегрованої моделі, включаючи державний бюджет, міжнародну фінансову і макроекономічну допомогу, інвестиції та інші альтернативні джерела. Визначено, що державний бюджет виступає основним джерелом фінансування економічної безпеки, але обмежені ресурси та нестабільність в умовах конфлікту зумовлюють потребу у додаткових джерелах фінансових ресурсів. Проведено порівняльний аналіз переваг та недоліків різноманітних джерел фінансування економічної безпеки.

Зазначено, що міжнародна допомога, як зовнішнє джерело фінансування, має важливий вплив на забезпечення економічної стабільності, але залежність від неї може бути ризикованою. Аргументовано, що інвестиції та приватні ресурси є перспективними, але потребують стимулювання та заохочення з боку держави. Запропоновано методику розробки ефективних механізмів резервування фінансових ресурсів на надзвичайні ситуації та активного контролю за їх використанням. Доведено об'єктивну необхідність розробки функціональної політики та економічних стратегій, спрямованих на забезпечення економічної стабільності під час військових конфліктів. Визначено, що ефективний діалог між державою, бізнесом та громадянським суспільством є важливим фактором забезпечення належного фінансування та стабільності національної економіки в умовах воєнного стану.

The article deals with the current problems of ensuring effective financing of the anti-crisis model of the integrated system of economic security in the conditions of martial law. It was determined that in the context of the intensive growth of risks and threats to national security, and especially as a result of military operations, the issue of properly ensuring the economic security of the state and the national economy becomes crucial. The key sources of financing of the integrated model are analyzed, including the state budget, international financial and macroeconomic assistance, investments and other alternative sources. It was determined that the state budget is the main source of funding for economic security, but limited resources and instability in conflict conditions

necessitate the need for additional sources of financial resources. A comparative analysis of the advantages and disadvantages of various sources of financing economic security was carried out, in particular, their functional stability, the possibility of quick mobilization during a crisis, as well as the impact on the economic system in the long term were determined. The positive experience of countries that carried out effective management of financial resources in crisis conditions of a state of emergency is considered. It was determined that effective financing of the anti-crisis model of economic security requires the use of an integrated approach, in which state resources must be comprehensively supplemented by private investments, and it is also necessary to implement a policy of active involvement of foreign funding sources. At the same time, international aid, as an external source of financing, has an important impact on ensuring economic stability, but dependence on it can be risky. Investments and private resources are promising, but require stimulation and encouragement from the state. A methodology for developing effective mechanisms for reserving financial resources for emergency situations and active control over their use is proposed. The objective necessity of developing a functional policy and economic strategies aimed at ensuring economic stability during military conflicts has been proven. It was determined that an effective dialogue between the state, business and civil society is an important factor in ensuring adequate financing and stability of the national economy in the conditions of martial law.

Ключові слова: економічна безпека, фінансування економічної безпеки, антикризова модель, інтегрована система економічної безпеки, воєнний стан.

Key words: economic security, financing of economic security, anti-crisis model, integrated system of economic security, martial law.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах війни, зумовленої агресією російських моральних деградантів, проблематика забезпечення стабільності національної економіки та ефективності інтегрованої системи економічної безпеки набуває додаткової актуальності в контексті необхідності стабільності її функціонування в умовах воєнного стану. Військові дії та зумовлені ними загрози економічній безпеці достатньо негативно впливають на економічні ресурси держави та можуть генерувати кризові ситуації в економічній системі. Проте важливо розглядати такі виклики як можливості для формування антикризової моделі, яка гарантуватиме сталість економічної системи та її належне функціонування в умовах війни. Ключовою проблемою в даному аспекті є питання пошуку джерел фінансування антикризової моделі інтегрованої системи економічної безпеки в умовах воєнного стану. Це обумовлюється тим, що військові загрози можуть призвести до дестабілізації фінансової системи країни, обмежити доступ до традиційних джерел фінансування та створити несприятливий фон для реалізації реформування національної економіки.

Дослідження джерел фінансування антикризової моделі в умовах воєнного стану дає змогу визначити оптимальний механізм забезпечення ефективності економічної безпеки, який враховує здатність країни витримати деструктивний вплив воєнного конфлікту та забез-

печити сталість функціонування критично важливих галузей національної економіки. Актуалізація цієї проблеми дозволяє виявити не лише ризики, але й можливості для розробки нових стратегій фінансування систем економічної безпеки, враховуючи сучасні тренди в управлінні фінансовими ресурсами та досвід інших країн у вирішенні подібних завдань.

Відтак, дослідження ключових аспектів формування джерел фінансування антикризової моделі інтегрованої системи економічної безпеки в умовах війни набуває особливої актуальності в даний час, оскільки дає змогу вдосконалення підходів щодо забезпечення сталості економіки та ефективного впорядкування фінансових ресурсів у складних умовах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблеми джерел фінансування антикризової моделі інтегрованої системи економічної безпеки в умовах воєнного стану є новим для економічної науки та потребує вивчення взаємозв'язків між економічною стійкістю та національною безпекою. Це вимагає вивчення й аналізу ключових тенденцій та підходів щодо вирішення даної проблеми на основі існуючих загальноекономічних напрацювань.

Так, Ю. О. Чалюк розглядає теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки в умовах загострення

військового конфлікту. При цьому наголошується на важливості розробки антикризових стратегій, заснованих на діалозі між різними суб'єктами та розумному використанні фінансових ресурсів [5, 6].

Важливо особливо відзначити дослідження Б. В. Погріщука, який висвітлює вплив військових загроз на фінансову систему країни. Зокрема, підкреслюється важливість створення адекватних резервних фондів, які б допомагали уникнути фінансової нестабільності [9].

В даному аспекті необхідно також виділити напрацювання М. І. Дзямучи щодо проблематики ефективності різних джерел фінансування в кризових умовах. В дослідженні наголошується на необхідності забезпечення належної гнучкості фінансових механізмів та активної координації державних та приватних ресурсів [2, 3].

Можна також звернути увагу на дослідження Т. О. Шматковської, у якому вивчаються питання деструктивного впливу кризового стану на фінансову стабільність. При цьому розглядаються можливості диверсифікації джерел фінансування та розробки стратегій під час невизначеності за рахунок використання сучасних інструментів цифрової економіки [7, 8].

Загалом, питання фінансування антикризової моделі інтегрованої системи економічної безпеки в умовах воєнного стану є актуальним і комплексним на даний час. При цьому існує об'єктивна потреба подальшого теоретичного забезпечення розробки ефективних стратегій фінансування, які враховують специфіку воєнних конфліктів та сприяють забезпеченню сталості економічної системи країни.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження джерел фінансування антикризової моделі інтегрованої системи економічної безпеки під час війни з метою визначення позитивних та негативних аспектів кожного джерела, а також розробка рекомендацій для формування комплексної стратегії фінансування, що враховуватиме особливості воєнного стану та забезпечить ефективність системи економічної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблематика забезпечення ефективного фінансування антикризової моделі інтегрованої системи економічної безпеки в умовах воєнного стану має глибокий контекст. Зокрема, військові дії, пов'язані з ними загрози та невизначеність серйозно впливають на економічні ресурси країни, руйнуючи та гіпертрофуючи традиційні джерела фінансування. Стабільність та функціонування антикризової моделі в умовах воєнного стану стають критично важливими для забезпечення економічної безпеки країни. При цьому обмеженість джерел, скорочення обсягів інвестицій, а також інтенсивне зростання фінансових ризиків загрожують встановленню ефективного балансу в управлінні фінансами. Тому відсутність стійких джерел фінансування може призвести до дестабілізації економіки та генерує додаткові загрози для національної безпеки.

Як показала практика, в умовах інтенсивних військових дій, коли загрози та ризики для національної без-

пеки набувають особливої реальності, важливість належного забезпечення економічної безпеки держави стає критично важливою. Наслідком війни є важкі та незворотні наслідки: руйнація інфраструктури, втрата виробничих потужностей та значні економічні збитки. При цьому забезпечення сталої функціональності економіки стає об'єктивною необхідністю для уникнення гіперінфляції, забезпечення продовольчої безпеки та збереження робочих місць. Важливим аспектом є також здатність держави оперативно реагувати на виклики економічної кризи, яка невідворотно формується під час військових дій, забезпечуючи цим стабільність фінансово-економічної сфери. Залучення інвестицій, розвиток імпортозаміщення, збереження довіри інвесторів — усі ці аспекти стають ключовими для збереження національної економічної безпеки в умовах військових загроз. Таким чином, належний рівень економічної стійкості має вирішальне значення для забезпечення національної безпеки, відновлення економічної системи після завершення конфлікту та забезпечення стабільності в ускладнених умовах господарювання.

Якщо вести мову про фінансування антикризової моделі інтегрованої системи економічної безпеки в умовах війни, то на практиці воно може здійснюватися за допомогою декількох джерел, а саме:

1. Державний бюджет — держава може виділяти кошти з бюджету для підтримки економічної стійкості та забезпечення основних потреб населення в умовах війни.

2. Зовнішні джерела, які передбачають отримання фінансової допомоги від міжнародних партнерів, держав-спонсорів, міжнародних організацій чи кредитних установ, що може стати істотною допомогою під час військових дій.

3. Спеціальні фонди або пули резервних коштів, які формуються під цільове призначення для забезпечення економічної безпеки. Ці фонди можуть наповнюватися за рахунок різних джерел, включаючи доходи від експорту, податкові надходження, кредитні ресурси тощо.

4. Публічно-приватні партнерства — співпраця держави з приватним сектором може забезпечити надходження додаткових ресурсів для фінансування антикризової моделі, що може включати інвестиції в інфраструктуру, виробництво оборонної продукції та інші проекти, спрямовані на підтримку економічної стійкості в умовах війни.

5. Мобілізація внутрішніх ресурсів — додаткові фінансові кошти можуть бути залучені шляхом мобілізації внутрішніх ресурсів, таких як зменшення невиправданих видатків, оптимізація податкової системи, боротьба з корупцією тощо.

6. Грошова емісія — в умовах воєнного стану держава може вжити надзвичайних заходів, таких як грошова емісія грошей, для фінансування необхідних витрат. Її реалізація може здійснюватися у різних формах, але зазвичай проводиться шляхом викупу центральним банком урядових боргових цінних паперів, за рахунок чого здійснюватиметься зростання грошової маси.

Загалом важливо відзначити, що вибір конкретних джерел фінансування для системи економічної безпе-

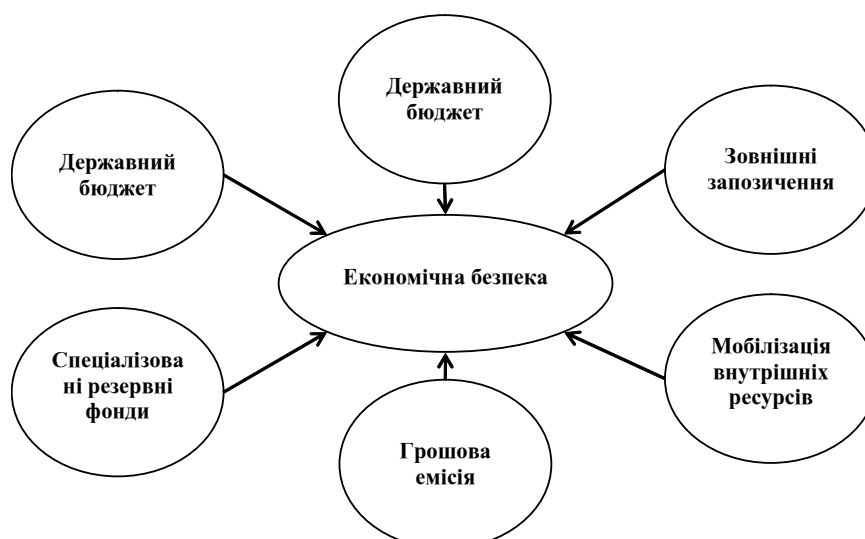

Рис. 1. Джерела фінансування економічної безпеки в умовах війни

Джерело: побудовано автором.

ки буде залежати від умов та стратегій, які обирає країна в умовах воєнного стану (рис. 1).

При цьому актуалізується окремий аспект забезпечення фінансової безпеки держави. Як зазначає з даного приводу З. С. Варналій, "фінансова безпека забезпечується шляхом проведення вираженої державної фінансової політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, фінансовій, соціальній, інформаційній та інших сферах. Фінансова безпека не є статичною, на систему безпеки впливає конкретна ситуація, що складається на певному етапі соціально-економічного і політичного розвитку суспільства, наприклад: пандемія, або у конкретному випадку — війна" [1].

Зважаючи на зазначені вище особливості забезпечення економічної безпеки національної економіки, необхідно зазначити, що основним джерелом фінансування таких витрат під час війни став державний бюджет. При цьому відбулась також і значна диференціація джерел його наповнення, пов'язана із структурними змінами, зумовленими військовими діями та потребою пошуку додаткових джерел коштів. А оскільки зростання витрат на оборону під час війни складає

кратну величину у порівнянні з довоєнним періодом, то найбільш суттєвою загрозою економічній безпеці стає стрімке зростання дефіциту державного бюджету. Тому варто оцінити структуру джерел фінансування дефіциту державного бюджету України за 2022 рік (рис. 2).

Як бачимо, після початку війни в Україні відбулася суттєва трансформація джерел покриття бюджетного дефіциту. Зокрема, якщо у довоєнний час основним джерелом фінансування виступали внутрішні та зовнішні позички на міжбанківському ринку та ринку цінних паперів, то у 2022 році позички на внутрішньому ринку зменшились практично до нуля, й більше того — 55 млрд грн було витрачено на обслуговування боргів попередніх періодів. В той же час, суттєво зріс обсяг зовнішнього фінансування від країн-партнерів та міжнародних організацій, котрий склав 481 млрд грн або 34,45 % від усього дефіциту. Крім того вперше за багато років була масштабно застосована чиста грошова емісія, котра реалізовувалася шляхом продажу держаних урядових облігацій Національному банку України. При цьому для покриття дефіциту бюджету було використано 392 млрд грн або 28 % від усього обсягу коштів, що були спрямовані на дані цілі.

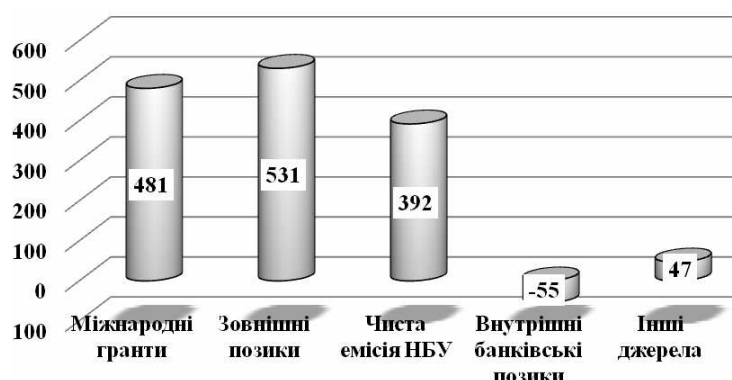

Рис. 2. Структура фінансування дефіциту Державного бюджету України у 2022 році, млрд грн

Джерело: [4].

Отже, можна стверджувати, що в умовах війни відбуваються суттєві зміни в фінансуванні елементів економічної безпеки держави. При цьому, як і раніше, основним джерелом фінансування залишається державний бюджет, оскільки війна вимагає значних витрат на забезпечення оборони, військово-промислового комплексу, інфраструктури та потреб населення. Однак сама природа війни, невизначеність щодо її тривалості, а також обмеженість ресурсів роблять додаткові джерела фінансування надзвичайно важливими. Як бачимо, в таких випадках держава може звертатися до позик від міжнародних організацій, або внутрішніх фінансових ринків. Водночас необхідною є мобілізація резервів, включаючи фінансові, людські та виробничі ресурси, що формує стратегією економічної безпеки. Також варто зазначити, що залучення інвестицій у військову інфраструктуру та виробництво зброї є одним із важливих шляхів забезпечення фінансових ресурсів у сфері безпеки. Практично підтримка економічної системи держави реалізується і через впровадження спеціальних податків, що спрямовані на фінансування оборонних потреб. Загалом можна стверджувати, що використання додаткових джерел фінансування економічної безпеки в умовах війни допомагає підтримати стабільність національної економіки та забезпечити потреби країни в ефективному веденні оборонних дій.

ВИСНОВКИ

Таким чином, приходимо до висновку, що в даний час суттєво зростає актуальність розробки та впровадження антикризової моделі інтегрованої системи економічної безпеки з метою забезпечення ефективного функціонування національної економіки України в умовах воєнного стану. Дослідження джерел фінансування цієї моделі підкреслює потребу у різноманітних та стійких джерелах коштів, які забезпечать необхідні ресурси для функціонування економічної системи держави під час кризових ситуацій. Результати аналізу показують необхідність врахування специфіки воєнного стану та потребу в залученні як державних, так і приватних джерел фінансування для забезпечення ефективного функціонування економічної системи країни в умовах кризи. Тому забезпечення диференціації реалістичних джерел фінансування є ключовим фактором успішного забезпечення стійкості економічної безпеки під час воєнного стану.

Література:

1. Варналії З. С. Фінансова безпека України в системі сталого розвитку економіки в умовах війни. Фінансові інструменти сталого розвитку економіки: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 12 трав. 2022 р. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2022. С. 35—39.
2. Дзямулич М. І. Особливості страхування інвестиційних проектів в умовах нестабільності фінансових ринків. Економічний форум. 2011. № 1. С. 185—189.
3. Дзямулич М. І., Чиж Н. М. Особливості функціонування системи недержавних страхових пенсійних фондів в Україні. Економічний форум. 2020. № 1. С. 135—140.

4. Національний банк України: офіційний сайт. URL: <http://bank.gov.ua/> (дата звернення: 20.08.2023).

5. Чалюк Ю. О. Глобальні соціально-економічні наслідки російсько-української війни. Економіка та суспільство. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-54>.

6. Чалюк Ю. О. Детермінанти цифровізації економіки та суспільства. Інтелект XXI. 2020. № 5. С. 138—143.

7. Шматковська Т. О., Дзямулич М. І. Стратегічний управлінський облік в умовах цифрової економіки. Галицький економічний вісник. 2022. Т. 74. № 1. С. 61—67.

8. Шматковська Т. О., Стащук О. В., Дзямулич М. І. Великі дані та бізнес-моделювання економічних систем. Ефективна економіка. 2021. № 5. DOI: [10.32702/2307-2105-2021.5.96](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.96).

9. Pohrishchuk B., Kolomiets T., Chaliuk Y., Yaremko I., Hromadska N. Modeling the Application of Anti-Crisis Management Business Introduction for the Engineering Sector of the Economy. International Journal of Safety & Security Engineering. 2023. Vol. 13 (2). P. 187—194.

References:

1. Varnalii, Z.S. (2022), "Financial security of Ukraine in the system of sustainable development of the economy in the conditions of war", 4-a Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsia "Finansovi instrumenty stalogo rozvytku ekonomiky", [The 4th international scientific and practical conference "Financial instruments of sustainable development of the economy"], Chernivets'kyj nats. un-t, Chernivtsi, Ukraine, May 12, pp. 35—39.

2. Dziomulych, M.I. (2011), "Features of insurance of investment projects in conditions of financial market instability", Ekonomichnyi forum, vol. 1, pp. 185—189.

3. Dziomulych, M.I. and Chyzh, N.M. (2020), "Features of the functioning of the system of non-state insurance pension funds in Ukraine", Ekonomichnyi Forum, vol. 1, pp. 135—140.

4. National bank of Ukraine: official site (2023), available at: <http://bank.gov.ua/> (Accessed 25 Aug 2023).

5. Chaliuk, Yu.O. (2022), "Global socio-economic consequences of the Russian-Ukrainian war", Ekonomika ta suspilstvo, vol. 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-54>.

6. Chaliuk, Yu.O. (2020), "Determinants of digitization of the economy and society", Intelkt XXI, vol. 5, pp. 138—143.

7. Shmatkovska, T.O. and Dziomulych, M.I. (2022), "Strategic management accounting in the digital economy", Galytskyi ekonomichnyi visnyk, vol. 74 (1), pp. 61—67.

8. Shmatkovska, T.O. Stashchuk, O.V. and Dziomulych, M.I. (2021), "Big data and business modeling of economic systems", Efektyvna ekonomka, vol. 5. DOI: [10.32702/2307-2105-2021.5.96](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.96).

9. Pohrishchuk, B. Kolomiets, T. Chaliuk, Y. Yaremko, I. and Hromadska, N. (2023), "Modeling the Application of Anti-Crisis Management Business Introduction for the Engineering Sector of the Economy", International Journal of Safety & Security Engineering, vol. 13 (2), pp. 187—194.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2023 р.